

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Los tlamatque, guardianes del patrimonio : dinámicas interculturales en la Sociedad Naua (México)

Macuil Martinez, R.

Citation

Macuil Martinez, R. (2017, June 21). *Los tlamatque, guardianes del patrimonio : dinámicas interculturales en la Sociedad Naua (México)*. Archaeological Studies Leiden University. Leiden University Press, Leiden. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/49721>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/49721>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/49721> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Macuil Martínez, Raúl

Title: Los tlamatque, guardianes del patrimonio : dinámicas interculturales en la Sociedad Naa (México)

Issue Date: 2017-06-21

Nederlandse Samenvatting

DE TLAMATQUE, HOEDERS VAN HET ERFGOED.

INTERCULTURELE DYNAMIEK IN DE NAUA SAMENLEVING, (MEXICO).

PROEFSCHRIFT VAN RAÚL MACUIL MARTÍNEZ

Het voorliggende werk is het resultaat van het onderricht van en de diepgaande gesprekken met wijlen Luis Reyes García, docent aan de universiteit van Tlaxcala (Universidad Autónoma de Tlaxcala), Mexico, die mijn belangstelling in de studie, analyse, transcriptie, en vertaling van Nahuatl teksten en documenten voor het eerst heeft aangewakkerd. Professor Reyes moedigde ons, zijn Tlaxcalteekse studenten, altijd aan om het rijke culturele erfgoed in de archieven van de lokale gemeenschappen van deze deelstaat te bestuderen en te waarderen.

In deze dissertatie worden verschillende fundamentele onderdelen als stukjes van een puzzel met elkaar verbonden. Allereerst de door professor Reyes overgedragen kennis met betrekking tot de orale geschiedenis en de archieven van de bevolking van Tlaxcala. Vervolgens de kennis van het ceremoniële taalgebruik, de overgeleverde verhalen en de ceremonies die nog steeds in mijn familie worden gecultiveerd, alsmede het wereldbeeld van de Nahuatl en Totonac *tlamatque* (wijze personen) vanuit hun eigen ogen, harten en monden. Daarnaast datgene waarmee Prof. Dr. Maarten Jansen, Aurora Pérez en diverse collega's aan de Universiteit Leiden mij vertrouwd maakten: het wereldbeeld van de Nuu Savi (Mixteken) en andere Meso-Amerikaanse volkeren – inzicht in de diversiteit en overeenkomsten is cruciaal voor de waardering van onze onderlinge verbondenheid in ons gemeenschappelijk erfgoed.

Een deel van het onderzoek bestond uit de gedetailleerde studie van de hedendaagse Nahuatl religie zowel in de gemeenschap van Santa Catarina Acaxochitlan in de deelstaat Hidalgo als in de stad Tlaxcala, waar ikzelf mee vertrouwd ben. Dit gaf mij de mogelijkheid het Nahuatl wereldbeeld en de ethische waarden die in lokale gemeenschappen worden gekoesterd, te leren kennen en te waarderen. De vele gesprekken met de *tlamatque* hebben een dieper begrip van de Meso-amerikaanse religie en cultuur mogelijk gemaakt.

Een ander deel van het onderzoek is uitgevoerd in de

lokale archieven van Santa Maria Atlihuetzia en Santa Ines Zacatelco, beide in de deelstaat Tlaxcala, in het Archivo Histórico del Estado Tlaxcala (AHET) en in het Archivo General de la Nación (AGN). De analyse van de Nahuatl documenten en historische bronnen toont een relatie – van conflicten en aanpassingen – tussen twee verschillende wereldvisies: de Meso-Amerikaanse en de Spaanse visie. Daarbij bleken ook duidelijk de wijdverspreide en gezamenlijke inspanningen van de *tiachcame* of *fiscales* (personen van aanzien in de lokale gemeenschap) om de gemeenschapswaarden en rituele gewoontes gedurende vele eeuwen te behouden.

Deze studie maakt deel uit van het project 'Tijd in interculturele context: de inheemse kalenders van Mexico en Guatemala', gefinancierd door de European Research Council (ERC) in het kader van het Zevende Kaderprogramma van de Europese Unie (FP7 / 2007-2013) onder subsidieovereenkomst No. 295434. Dit project wordt geleid door Prof. Dr. Maarten ERGN Jansen, Faculteit der Archeologie van de Universiteit Leiden. Zonder de financiële steun van dit project zou het huidige onderzoek niet mogelijk geweest zijn.

Deze dissertatie bestaat uit twee delen. Het eerste deel bevat een algemene inleiding en vier hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk behandelt de Nahuatl gemeenschap van Santa Catarina Acaxochitlan in de deelstaat Hidalgo en gaat over de wijze waarop mensen hun relatie met de aarde begrijpen. De aarde wordt beschouwd als een levend wezen, een eerbiedwaardige oudere vrouw genaamd Maceuatencatzintli, de eerbiedwaardige moeder van de mensen. Zij is het middelpunt van de Nahuatl wereld en wordt tijdens gebeden en rituelen altijd aangeropen. De eerbied van de gemeenschap voor de aarde komt naar voren tijdens de ceremonies – de diepe Meso-Amerikaanse wortels zijn in leven gehouden door de *tlamatque*, die eeuwenlang verantwoordelijk waren voor de continuïteit van het religieuze leven van de Nahuatl's.

Het tweede hoofdstuk gaat over de discriminatie

waarmee de *tlamatque* te kampen hebben. Vaak worden zij gestigmatiseerd als heksen, tovenaars, charlatans of sjamanen. Deze discriminatie is het resultaat van honderden jaren kolonisatie, gedurende welke de wijze personen uit alle Meso-Amerikaanse gemeenschappen werden vervolgd, gestraft en zelfs vermoord. Toch zijn ze in staat geweest om hun kennis door te geven. Deze kennis is vandaag de dag nog levend in orale narratieven, waarin de relatie naar voren komt die de lokale gemeenschappen onderhouden met het grondgebied als een heilig landschap. Heuvels en bergen worden beschouwd als levende wezens en als zodanig hebben ze ook namen en karakters. De geesten die sinds de voor-koloniale periode in de bergen wonen, openbaren zich aan de wijze mensen in hun dromen. Het kan noodzakelijk zijn om voor deze (vrouwelijke of mannelijke) geest bepaalde rituelen uit te voeren, zoals het branden van *copal* (wieroek) of om een gemeenschappelijk feest te organiseren op de berg zelf, de verblijfplaats van de geest. Ook beschouwen Meso-Amerikaanse volkeren bergen als de plaats waar voedsel wordt opgeslagen, het heilige huis van maïs, ook bekend als *Tonacatepetl* (“de berg van ons levensonderhoud”). Tot slot vertellen de Meso-Amerikaanse narratieven over steden die zich in de bergen bevinden, waar feesten worden gehouden en waar gouden klokken en grote slangen (*mazacoatl*) aanwezig zijn.

Het derde hoofdstuk analyseert het archetypische echtpaar in de Meso-Amerikaanse wereld zoals dat voorkomt in koloniale documenten en in mondelinge overleveringen over oorsprong en schepping. Vandaag de dag is dit archetype van het oer-echtpaar terug te vinden in de benaming van leden van de gemeenschapsdienst in Tlaxcala. Deze ambtenaren worden aangeduid als *tiachca* (oudere broer) of *tiachcame* (oudere broers), hoog gerespecteerde mensen die zich inzetten voor gemeenschappelijk belang. Ook de grootouders zijn een oer-echtpaar omdat zij de nieuwe generaties raadgeven, adviseren en begeleiden door middel van de oude, respectvolle woorden waarmee zij vertrouwd zijn. Samen met de

tlamatque zijn zij verantwoordelijk voor de voortzetting van de religieuze en ceremoniële gebruiken.

Het vierde hoofdstuk analyseert de aanwezigheid en de aanpassingen van de Meso-Amerikaanse kalender in de Tlaxcalteekse gemeenschappen tijdens de koloniale periode op basis van de *xiupoalli* (annalen geschreven in Nahuatl) die zijn gelokaliseerd in het archief van de gemeenschap Santa Maria Atlhuetzia en in de Nationale Bibliotheek van Antropologie en Geschiedenis in Mexico-Stad. Aan de hand van deze in Nahuatl geschreven documenten wordt onderzocht hoe de lokale gemeenschappen in twee werelden en twee realiteiten leefden: één officiële wereld die onder druk stond van de burgerlijke en religieuze macht van de kolonisator en een andere, inofficiële wereld van de gemeenschap, die te maken had met conflicten en ongelijkheid.

Het tweede deel behelst de transcriptie en vertaling van een reeks koloniale Nahuatl documenten. De eerste groep bevindt zich in het fiscaal archief van Santa Maria Atlhuetzia en behoort tot het genre van de *xiupoalli* of annalen (manuscripten 01 en 02). Vervolgens wordt de tekst gepresenteerd van de Annalen van Diego García, een document dat nu in de Nationale Bibliotheek van Antropologie en Geschiedenis (BNAH) bewaard wordt. Daarna het document dat bekend staat als *Cómputo Cronológico de los Indios Mexicanos* (Chronologische Berekening van de Mexicaanse indianen). Al deze documenten zijn van groot belang voor de Nahua bevolking van Tlaxcala. Tot slot eindigt dit deel met een paleografie en transcriptie van twee fragmenten van toneelstukken over de Passie van Christus, geschreven in het Nahuatl en daterend uit de 17e en 18e eeuw. Uit deze laatste twee documenten blijkt hoe de Tlaxcalteekse gemeenschap van Atlhuetzia de Spaanse wereld begreep en hoe zij deze aanpaste aan de lokale behoeften.

Om het lezen te vergemakkelijken, is een verklarende woordenlijst van gebruikte termen in Nahuatl en andere Meso-Amerikaanse talen in het proefschrift opgenomen.